

KURUMSALLAŞMA SÜRECİNDE BULGAR MİLLÎ MECLİSİ (1879-1885)

Tuğrul ÖZCAN

Sütçü İmam Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, tugrulozcan@ksu.edu.tr

Özet

Uzun süre Osmanlı hâkimiyetinde kalan Bulgarlar, Fransız ihtilalinin sonucunda ortaya çıkan milliyetçilik akımının etkisiyle ayaklanmışlardır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda yenilgiye uğrayan Osmanlı Devleti, Bulgaristan'ı özerk bir prenslik olarak tanımış ve 1908'de de Bulgarların bağımsızlığını kabul etmiştir. Böylece Bulgarlar, Osmanlı Devleti'nden ayrılma süreçlerini bağımsız bir devlet olarak tamamlamışlardır. Bağımsızlık yolunda Sobranya adı verilen ilk milli meclislerini açan Bulgarlar, daha sonra Sırp anayasasını örnek alarak ilk anayasalarını hazırlamışlardır. Bu makalede yukarıda bahsedilen konulara paralel olarak şu noktalara değinilecektir: Özerklikten bağımsızlığa Bulgarlar, ilk Bulgar Millî Meclisi, Bulgar anayasasının hazırlanması, Bulgaristan'da faaliyet gösteren siyasi partiler ve grupların faaliyetleri.

Anahtar Kelimeler: *Bulgar Millî Meclisi (Sobranya), Bulgar anayasası, Doğu Rumeli, Bulgar prensliği, Osmanlı Devleti.*

THE BULGARIAN NATIONAL ASSEMBLY IN THE PROCESS OF INSTITUTIONALIZATION (1879-1885)

Abstract

Bulgarians who remaining under the control of the Ottoman long period have risen due to flow of nationalism resulting from the French Revolution. The Ottoman Empire which defeat in Ottoman-Russian War (1877-1878) recognized Bulgaria regard as an autonomous principality and recognized the independence of the Bulgarians in 1908. Thus, the Bulgarians have completed as independent state by separating from Ottoman Empire this separation processes. The Bulgarians established their first national council which called Sobranya towards independence, and then prepared their constitution by taking the example of the Serbian constitution. In this article, it will be discussed those topics: The Bulgarians from autonomy to independence, the first Bulgarian National Assembly, preparation of the Bulgarian Constitution, The first political parties and groups operating in Bulgaria etc.

Key words: *Bulgarian National Assembly (Sobranya), Bulgarian constitution, Eastern Rumelia, Bulgarian principality, Ottoman State.*

Giriş

Farklı din ve ırka mensup birçok topluluk, Osmanlı Devleti bünyesinde uzun süre varlıklarını devam ettirebilme imkânı bulmuştur. Osmanlı yöneticileri, fethedilen toprakları devletin ayrılmaz bir parçası olarak görmüş ve o topraklar üzerindeki insanların kültürlerini, dinlerini dünya görüşlerini dikkate almadan hoşgörü içerisinde yaşamalarına fırsat tanımıştır (Yetişgin, 2009: 149-150; Şentürk, 1992: 20; Ercan, 1989: 96). Buna rağmen söz konusu topluluklardan bazıları, Fransız İhtilali'nin ortaya çıkardığı milliyetçilik akımının da etkisiyle Osmanlı idaresine karşı ayaklanmışlardır. Bunun sonucunda Osmanlı tebaası bir kısım Balkan topluluğu ya özerk statü kazanmış ya da kendi devletlerini kurmayı başarmıştır. Kendi devletini kurmayı başaranlardan biri de Bulgarlardır (Şimşir, 1968: 10; Özcan, 2007: 13-14).

Osmanlı yönetimindeki Bulgarlar, önce özerk bir prenslik statüsü (1878) daha sonra da bağımsızlıklarını kazanmışlardır (1908). Bulgarların özerklikten bağımsızlığa ulaşmaları sürecinde 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın etkisi büyüktür. Bu savaşın sonunda imzalanan Berlin Antlaşması'nda yer alan Bulgarlarla ilgili hükümler, Bulgaristan'daki siyasal dönüşümünün ilk nüvesini teşkil etmiştir (Armaoğlu, 1997: 522).

Çıkarları gereği, başta İngiltere olmak üzere birçok Avrupa devleti, Rusların tek başına Osmanlı Devleti üzerinde nüfuz oluşturmalarını tehlikeli görmüş ve bundan rahatsızlık duymuştur. Bu yüzden muhtemel statünün, Osmanlı toprakları üzerine müşterek çıkarlara uygun olarak yeniden yapılandırılması için Berlin'de bir konferans düzenlenmesi gerekli görülmüştür (Cevdet Paşa, 1991: 151; Aydın, 1992: 16). Berlin Konferansı henüz toplanmadan Rusya ile çıkarları çatışan devletler, aralarında gizli görüşmeler yaptılar. Bu görüşmeler sırasında İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Salisbury: "*Eğer, Bulgaristan sorunu tarafları memnun edici bir şekilde çözümlerse diğer meseleler kendiliğinden hallolur*" diyerek kendileri açısından Bulgar meselesinin önemine dikkat çekmiştir (Aydın, 2013: 779). Lord Salisbury-Londra Rus Büyükelçisi Shouvalov arasında yapılan ikili görüşmede ise Bulgaristan'ın iki kısma ayrılarak güneyinin Türk hâkimiyetinde kalması ve buranın bir Hıristiyan vali tarafından idaresi konusunda bir uzlaşmaya varılmıştır (Aydın, 2013: 16).

Ayestafanos Antlaşması'yla sınırları Ege Denizi'ne ulaşmış olan *Büyük Bulgaristan*,¹³ Temmuz 1878'de imzalanan Berlin Antlaşması'yla sınırları daraltılmak suretiyle Osmanlı Devleti'ne vergi bağı ile bağlı bir prensliğe dönüştürülmüştür (Türkgeldi, 1987: 70-71; Uçarol, 2000: 355). Berlin Antlaşması'na göre Büyük Bulgaristan üç kısma ayrılıyordu. Birinci bölgede Osmanlı hâkimiyeti altında muhtar, Babiâli'ye vergi veren bir Bulgaristan emareti oluşturulmuştur. Emaretin başına geçecek prens; halkın seçimi, padişahın bu seçimi tasdiki ve büyük devletlerin muvafakati ile tayin edilecekti. Prens iktidarda bulunan Avrupa devletleri hanedanlarından birine mensup olmayacaktı. Bulgaristan Prenslığı sadece dokuz ay müddetle Rusya tarafından idare edilecekti. Bulgar prensliğinin örgütlenmesi ise Rusya'ya bırakılacaktı. Bulgaristan'da bir Hıristiyan hükümeti ve

Kurumsallaşma Sürecinde Bulgar Millî Meclisi (1879-1885)

milis askeri olacak ancak Osmanlı askeri bulunmayacaktı. Tuna vilayeti Bulgaristan'a kalacaktı (BOA, MF. MKT, 57/192,12/N/1295; BOA, Y.EE, 2/79, 15/Z/1296).

Berlin Antlaşması ile oluşturulan ikinci bölge, Doğu Rumeli adıyla Osmanlı Devleti'ne bırakılmıştır. Bu bölgenin idaresi hakkında büyük devletler tarafından kurulan bir komisyon tarafından bir talimatname hazırlanacaktı. Bu statüye göre Doğu Rumeli'yi Padişah tarafından tayin edilen bir Hıristiyan vali idare edecekti. Makedonya olarak belirlenen üçüncü bölge ise ıslahat yapılmak şartıyla Osmanlı Devleti'ne bırakılacaktı. Selanik, bu bölgeye dahil edilecekti (BOA, İ.MTZ.(04), 6/190, 02/N /1295; BOA, İ.MTZ.(04), 6/191, 17/N /1295; Karal, VIII, 1995: 76-77).

Berlin Antlaşması ile Bulgaristan'ın sınırları oldukça daraltılmıştı. Ayastefanos'ta Bulgar prensliğinin sınırları kuzeyde Tuna Nehri'ne, doğuda Karadeniz'e, güneyde Ege Denizi'ne ve Batı'da Arnavutluğa dayandırılmışken yeni statü gereği Doğu Rumeli, Batı Trakya ve Makedonya Bulgaristan'dan geri alınmıştır. Doğu Rumeli'de özerk bir yönetim kurulmak ve Makedonya'da ıslahat yapılmak şartıyla buralar Osmanlı Devleti'ne verilmiştir. Bu şekilde Bulgaristan, Tuna Nehri ile Balkan Dağları arasında dar bir koridor haline getirilmiştir (BOA, İ.MTZ., 6/184, 27/S /1295; Emecen, II, 1999: 112-113). Bulgaristan'ın bu şekilde küçültülmesi, özellikle Makedonya ve Ege Denizi'nden uzaklaştırılmasıyla İngiltere ve Avusturya büyük oranda isteklerine ulaşmışlardır (Yetişgin, 2013: 760).

A. RUS KOMİSERLERİN PRENS VEKİLLİĞİ

Berlin Antlaşması doğrultusunda oluşturulan Şarki Rumeli vilayeti, askerî ve siyasi bakımdan Osmanlı Devleti'ne bağlı kalacak ve Hıristiyanlarca idare edilecekti. Antlaşmanın altıncı maddesine göre Bulgarlar, bir prens seçecek; bu prensi Osmanlı Devleti ve Berlin Antlaşması'nı imzalayan devletler onaylanacak ve ayrıca Bulgaristan'ın *Sobranıya* adı verilen millî meclisi kurulacak, bu meclis bir prens tarafından yönetilecekti. Fakat Berlin Antlaşması'nın hükümleri gereğince prens seçilinceye kadar Bulgaristan'ın idaresi Rus komiserlerine bırakılacaktı. Berlin Antlaşması'nın yedinci maddesine göre Rusların idare süresi dokuz ayı geçmeyecekti. Böylece 13 Temmuz 1878-16 Nisan 1879 tarihleri arasında Bulgaristan'da devam edecek olan Rus idaresi dönemi başlatılmış oluyordu (Cevdet Paşa, 1991: 184).

Berlin Antlaşması gereği Bulgaristan'da önce Prens Çarkovski sonra da Dundukof Korsakof, *komiser* sıfatıyla prens vekili olarak Bulgarların idaresine getirildiler. Bulgaristan'a prens vekili olarak atanan Rus komiserleri, sırasıyla idareyi ellerine aldılar. İdarede buldukları süre içinde Bulgaristan'ı, Rus menfaatlerine uygun şekilde teşkilatlandırdılar. Böylece yeni kurulan Bulgar Prensliği'nin idari, siyasi askerî ve anayasal gelişimi Rus menfaati doğrultusunda gerçekleştirilmeye çalışıldı. Önemli görülen makam ve görevlere Rus taraftarı memurlar getirildiler (Karal, VIII, 1995: 102; Yetişgin, 2013: 763).

Komiser Dundukof Korsakof, görevde bulunduğu süre içinde Bulgaristan'daki geçici statüden yararlanarak hem Bulgaristan'da Rus nüfuzunu yerleştirmeye hem de Berlin Antlaşması'nın bu konudaki hükümlerini göz ardı ederek kendisinin prens

Tuğrul ÖZCAN

seçilmesini sağlayacak şartları hazırlamaya çalıştı. Doundukoff'un anayasa tasarısı teklifine göre yasama organının 1/3'ünü halk, 1/3'ünü prens seçecek ve geri kalan kısmına da yüksek rütbeli memurlar getirilecekti. Bu durumun gerçekleşmesi durumunda Doundukoff'un kendisini prens seçtirmesi kaçınılmaz olacak ve bu vesileyle Rusya'nın Bulgaristan'daki nüfuzu artacaktı. Özellikle Rusya ve Avusturya, bu durumu memnuniyetle karşılamıştır. Prensle aralarındaki kan bağı münasebetiyle Avusturya hükümetinin memnuniyeti karşısında Almanya, menfaati gereği sessiz kalmayı tercih etmiştir. Alexander'in uzaktan da olsa kendileriyle akrabalık bağı bulunmasından dolayı İngiltere hükümeti de seçilen prens konusunda tepkisiz kaldı. Alexander, Hesse Alman hanedanından olup Rus imparatorunun yeğeni idi (Karal, VIII, 1995: 102).

Bulgar kurucu meclisi, ileride oluşturulacak Bulgar Milli Meclisi (Sobranya) üyelerinin tamamının halk tarafından tek dereceli seçim usulü seçilmesini benimsemişti. Bu durum, Doundukoff'un Bulgar prensi olmaya yönelik çabalarını sonuçsuz bırakmıştır. Zaten Doğu Rumeli'deki komiserlerin, Rusların çıkarları doğrultusunda hareket etmeleri Bulgarların tepkisine yol açmıştır. Komiser Doundukoff'un Bulgaristan Prensliği için hazırladığı nizamnamenin kabulünü sağlamak amacıyla 23 Şubat 1878'de topladığı meclise bazı Bulgar temsilcilerini almaması bir kısım Bulgar halkı ile arasındaki anlaşmazlığı daha da belirginleştirmiştir (Karal, VIII, 1995: 102; Yetişgin, 2013: 763).

B. KURUCU MECLİS ve ANAYASA HAZIRLIKLARI

Doundukoff Korsakoff'un isteksizliğine rağmen Bulgarlar, 11 Şubat 1879'da tek dereceli bir seçim yaparak Bulgar kurucu meclisinin açılmasını sağladılar. Bu meclis ilk toplantısını Tırnova'da yapmıştır. Bulgar Millî Meclisi'nin ilk reisi I. Eksarh Antim Previ'dir (Eyübzâde Nuri, 1326:136; Karal, VIII, 1995: 102). Bulgar Millî Meclisi'nde oluşturulan kurucu meclisin ele aldığı ilk konular, Bulgar anayasasının hazırlanması ve hükümet merkezinin tespit edilmesidir. Nitekim vakit kaybedilmeksizin anayasa hazırlıklarına girişilmiştir. Nihayet Sırp ve Rumen örneklerine dayanılarak ortaya bir anayasası taslağı çıkarılmıştır (BOA, Y.PRK.HR, 56/4, 30/Ca/1296). Bu taslak, Şubat 1879'da Tırnova'da kurucu meclis tarafından değerlendirilmiştir. Taslak, güçlü bir Bulgar hükümetinin varlığına imkân tanıyordu. Buna göre Bulgaristan, bir prens ile *Sobranya* adındaki meclis tarafından yönetilecekti. Rus otoriteleri ısrarla taslağın sadece öneri olduğunu vurgulayarak ileride kurulacak Bulgar Millî Meclisi'nin, taslakta yer alan şartları değiştirebileceğini ifade ettiler (Jelavich, 2009: 398).

Anayasa taslağının görüşüldüğü kurucu mecliste 231 delege vardı. Bunların 89'u seçimle işbaşına gelmiştir. Kalanların bir kısmı Hristiyan din adamları arasında bir kısmı da sivillerden seçilmiştir. Temsilciler, kısa zamanda *Liberaller* ve *Muhafazakârlar* olmak üzere iki gruba ayrılmışlardır. Liberaller, Muhafazakârlara göre daha güçlüydüler. Bu iki grup arasında oluşan fikir ayrılığının temeli icra ya da yasamaya verilecek yetkilerin boyutuyla ilgiliydi. Bu yüzden Tırnova'da hazırlanan anayasa, gerçek idare yetkisini evrensel seçim hakkına göre seçilecek bir meclise vermiştir. İkinci bir meclisin; yeni bir yönetimin seçimi, anayasanın yenilenmesi ve

Kurumsallaşma Sürecinde Bulgar Millî Meclisi (1879-1885)

Bulgar topraklarının elden çıkarılması gibi konuları tartışmak üzere toplanması için taslağa yeni bir madde eklenmiştir (Jelavich, 2009: 398). Nitekim anayasa çalışmalarını sonuçlandırmak üzere 12 Nisan 1879'da Bulgar kurucu meclisi bir araya gelmiştir. 22 maddeden oluşan taslak, kurucu meclis tarafından ilk Bulgar Anayasası olarak 23 Nisan 1879'da kabul edilmiş ve onaylanmıştır (Eyüzbâde, 1326: 136; Karal, VIII, 1995: 102).

Bulgar Anayasası'nda özetle şu hususlar öngörülmekteydi: Bulgaristan, babadan oğla geçen hanedanlık sistemine göre yönetilecek ve hükümetin veraseti yalnızca erkek çocuklarla sınırlı kalacaktı. Hükümet, hanedan mensupları tarafından kurulacak, prens, Bulgar Millî Meclisi tarafından hazırlanan kanunları tasdik ve ilan edecek, hükümetin icrası prensle ait olacaktı. Hâkimler, hükümlerini prens adına verecek, prensin istediği herkesi affedebilme yetkisi olacaktı. Prens her zaman Bulgaristan'da bulunacak, yıllık 60.000 Frank maaş alacak ve olağanüstü bir gerekçeyle ülke dışına çıkacak olursa yerine bir vekil tayin ederek onu milletine duyuracaktı. Bulgar hükümeti, kırmızı bir yüzey üzerine resmedilen başında taç bulunan yaldızlı bir aslan figürüyle temsil edilecekti. Bulgaristan'ın resmî dini Ortodoksluk olacak ve buradaki diğer dinler serbest kalacaktı. Baron, kont gibi unvanlar ve esirlik kaldırılacaktı. Bir kimsenin suçu kesin bir hükme bağlanmadan hapse atılması önlenilecek, hangi maksatla olursa olsun izinsiz evine girilmeyecek, malları haczedilmeyecekti. Ayrıca meşrutî idare kabul olunduğundan matbuat serbest bırakılacaktı (Türkgeldi, 1997: 193-202; Eyüzbâde, 1326: 137).

Bulgar anayasasına göre her birinin başında bir nazır bulunmak üzere altı nezaret teşkil edildi: *Dâhiliye, Hariciye, Mezahip, Maliye, Adliye ve Harbiye* nezaretleri. Nazırlar, heyet-i vükelayı oluşturur. Bunlar arasından riyaset-i nazırlığa bir temsilci seçilmektedir. Bulgaristan'ın ilk nazırlar reisi Tudor Yurmov'tur. Bir yıl sonra bu göreve Dragan Tehankof ve onun ardından da Karavelof getirilmiştir (Eyüzbâde, 1326: 138-139).

C. ALEKSANDER'İN PRENSLİĞİ VE BULGAR MİLLÎ MECLİSİNİN KURULMASI

1. Aleksander'in Bulgar Prenslığıne Seçilmesi

Bulgaristan'da kurucu meclis, anayasanın hazırlanmasından birinci derecede sorumluydu. Fakat Berlin Antlaşması'na göre Bulgar prensinin seçilmesinde asil yetki Batılı devletlere bırakılmıştı. Nitekim bu yetkiye dayanarak onlar da Hesse hanedanından Prensi Batternbergli Aleksander'in Bulgar prensi olmasını uygun gördüler. Prens Alexander, Tırnova'da meşrutiyete ve anayasaya bağlılık yemini ederek Dundukof Korsakov'tan 29 Nisan 1879'da hükümeti teslim aldı (BOA, Y.A.HUS., 58/190, 12/B /1303)¹.

Prens Aleksander, hem İngiliz hanedanına hem de çar'a akraba olmasından dolayı Bulgarların başına geçme konusunda oldukça şanslıydı. Rus çarının eşi Aleksander'in halası oluyordu. Yunanistan ve Romanya gibi Bulgaristan'ın idarecisi artık prestijli bir Avrupa hanedanındandı (Karal, VIII, 1995: 102). Bu yüzden

¹ Alexander, altı sene dört ay Bulgarların idaresini elinde bulundurdu.

Tuğrul ÖZCAN

Aleksander, Bulgaristan prensi seçilir seçilmez prensliğinin tasvip edilmesi maksadıyla Berlin Antlaşması'nı imzalayan devletlerin başkentlerini ziyaret etti (BOA, Y.A.HUS, 17/161, 21/Ca/1296; Jelavich, 1958: 209-210, 399)².

Prens seçiminin tamamlanmasının ardından sıra hükümet merkezinin neresi olacağı konusuna geldi. Nitekim kurucu meclis üyelerinin aldıkları kararla hükümet merkezi olarak Sofya seçildi. Buranın merkez seçilmesinde Bulgaristan ile Makedonya'nın arasında bulunması etkili olmuştur. Sofya'nın hükümet merkezi olarak seçilmesinden sonra Alexander, Temmuz 1879'da buraya gelmiştir (Türkgeldi, 1987: 71-72; Armaoğlu, age, 548; Eyüzbâde, 1326: 139)³.

2. Bulgar Millî Meclisi'nin Kurulması

Aleksander'in prensliğinin Batılı devletlerce siyaseten onaylanmasının ardından Sobranya adı verilen Bulgar Milli Meclisi'nin açılması için harekete geçildi. Bu meclis, Osmanlı parlamentosuyla şekil bakımından benzerlik gösteriyordu. Bulgar Milli Meclisi, Âli Sobranya ve Âdi Sobranya olmak üzere iki kanattan meydana geliyordu. Fakat oluşum ve çalışma şekli bakımından Osmanlı parlamentosundan oldukça farklıydı (BOA, Y.PRK.BŞK., 14/8, 06/M /1301).

Âli Sobranya, Bulgar Millî Meclisi'nin üst çalışma kuruludur. *Yüce Meclis* olarak da ifade edilebilir. Savaş ilanı, barış, antlaşma ve prens değişikliği gibi fevkalade konuları görüşmek üzere oluşturulan meclistir. Bu meclis, prensin ya da prens vekilinin davetiyle Bulgaristan'ın eski payitahtı Tırnova'da toplanırdı. Aza sayısı, Âdi Sobranya'nın aza sayısının iki katıdır. Ancak başkent seçilmesiyle birlikte Bulgar Millî Meclisi'nin çalışmaları Sofya'da sürdürülmüştür. Âli Sobranya'nın üyeleri meclise seçimle değil atama usulüyle gelmişlerdir. Bu meclis, bir nevi prensin sekreteryasını oluşturan bürokratların bulunduğu meclistir. Âdi Sobranya'yı oluşturan azaların görev süresi üç yıldır ve her biri 10.000 kişiyi temsil eder. Bunlar, halk tarafından seçilirler ve geldikleri seçim bölgesini temsil ederlerdi (Eyüzbâde, 1326: 137).

Bulgar meclisinin diğer bölümünü *Âdi Sobranya* oluşturur. Bulgar Millî Meclisi'nin alt kurulu vazifesi görür. Adî Sobranya, 15 Teşrin-i evvel ile 15 Teşrin-i sani arasında Sofya'da toplanırdı. Bu toplantılarda kanunlar, istikraz meseleleri ve vergi tarhi gibi konuları görüşülür ve bu konularda kararlar alınırdı. Ayrıca hükümet bütçesi incelenir ve onaylanırdı. Bu meclis, aciliyet gerektiren bazı konuların görüşülmesi için zaman zaman toplanırdı. Bu durumlarda asıl Âli Sobranya'nın toplanması esastı (Türkgeldi, 1997: 70-71; Eyüzbâde, 1326: 137).

² Bu ziyaretlerin ardından Avrupalı büyük devletler, Doğu Rumeli'deki yönetimin kuruluşuna nezaret etmek üzere Bulgaristan'a geldiler. *Uluslar arası işbirliğinden çıkabilecek en kötü sonuç* olarak nitelendirilen bu nezaret sırasında Nisan 1878'de *Organik Yasa* yayımlandı. Bu yasa, İngiliz, İtalyan, Alman ve Rus temsilcilerinin her birinin bir kısmını hazırladığı ortak bir üründü. Ortaya bir eyalet için yoğun ve karışık 495 maddeli bir metin çıktı. Bazı kaynaklarda yasanın yoğunluğu ve karmaşıklığından dolayı İngiliz konsolosunun hayretler içerisinde kaldığına yer verilmektedir.

³ Prens olmadan önce Rus savaşında General Gurgon maiyetinde Yeni ve Eski Zagreb'teki yürütülen mücadelelerde ve ayrıca Plevne istihkâmlarına saldırılarda bizzat bulundu.

Kurumsallaşma Sürecinde Bulgar Millî Meclisi (1879-1885)

3. Anayasanın Yürürlüğe Girmesi

Alexander, prensliğe atanır atanmaz Bulgar anayasasını yürürlüğe konulması hususunda özellikle liberallerin baskısıyla karşılaşmıştır. Özgürlükçü ve Bulgarların bağımsızlığını isteyen liberallerin teşkil ettiği heyetler, sık sık Sofya'yı ziyaret ederek prens üzerindeki baskılarını sürdürüyorlardı (BOA, Y..PRK.TKM., 9/6, 19/C /1300). 28 Haziran 1881'de Bulgar anayasasının siyasi ve idari konularda bazı eksiklikleri tespit edilmişti. Aleksander, Bulgaristan'ı kurucu meclis tarafından hazırlanan mevcut anayasa ile yönetemeyeceğini anlamıştır. Bu yüzden anayasada birtakım değişiklikler yapmayı gerekli görmüştür. Eksikliklerin giderilmesi ve anayasada bazı değişikliklerin yapılabilmesi için meclis kararı gerekiyordu. Bu yüzden çok geçmeden Bulgar Millî Meclisi, Zıştovi'de toplanmıştır. Buradaki görüşmeler sırasında prens, 7 sene boyunca *anayasasız idare yetkisi* verilmiştir. Ayrıca bir de 12 kişilik *Drjaven Savet* adıyla bir devlet şurası teşkil edilmesi kararlaştırıldı. Buna göre şura üyelerinin 8'ini halk, 4'ünü de prens seçecekti. Bazı endişelerinden dolayı Rus çarı, bu durumdan memnun kalmadı. Hatta memnuniyetsizliğini, Alexander tarafından ihdas edilen Bulgar nişanını tanımadığını belirterek göstermiştir (BOA, Y.A.HUS, 8/174, 17/N /1300; Eyüzbâde, 1326: 140).

Prens Aleksander'i muhafazakâr parti yanlıları ve Bulgar milliyetçisi Dayvdov yanlıları destekliyordu. Liberaller ve General Parensov ise anayasa değişikliği fikrine ve bu yöndeki gelişmelere karşıydılar. 1881'de Rus Çarı, II. Aleksander'in suikasta uğraması üzerine yerine aşırı muhafazakâr olan oğlu III. Aleksander'in geçmesi için büyük çaba sarf etmiştir. Bu yüzden Rus çarı ile Prens Aleksander arasındaki ilişkiler kötüye gitmeye başladı. Çar ile prens, kuzen olmalarına rağmen geçinmiyorlardı.

Çünkü Rus çarı, Bulgarların kendilerine akraba gibi değil minnettar oldukları güçlü bir imparatorluk olarak davranmalarını istiyordu. Fakat birçok Bulgar, çarın bu tavrından rahatsızdı (Jelavich, 1958: 400). Bu yüzden 1883'te prens de dâhil olmak üzere bir araya gelen Bulgarlar, Rus memurlarına karşı ortak bir cephe oluşturdular. Diğer taraftan Liberaller de onlara destek verdi. Bunların sayesinde prens, Tırnova anayasasını yeniden gözden geçirme imkanı buldu (Türk geldi, 1987: 214-231; Eyüzbâde, 1326: 145).

3. Prens Aleksander Yönetimine Karşı Oluşan Muhalefet

Prens Alexander'in, idarede bulunduğu süre içerisinde Rus çarı taraftarı olan muhafazakârlar arasından seçtiği hükümetler, Bulgar Millî Meclisi'nde tutunamadılar. Bulgar Millî Meclisi, birkaç defa dağılıp yeniden kurulduğu halde ekseriyet daima liberallerdeydi. Halk, Rusya'ya kurtuluş hareketlerindeki yardımlarından müteşekkir oldukları halde ülkesinde Rus müdahalesini ve nüfuzunu istemiyorlardı. Bunun üzerine Prens Alexander, 27 Nisan 1881'de Anayasa'yı kaldırıp Bulgar Millî Meclisi'ni dağıttı ve liberallerin şeflerinden bir kısmını da sürgüne gönderdi. Akabinde Rus generalleri muavenetiyle Bulgaristan'ı idare etmeye çalıştı. Fakat Rus generaller, bir süre sonra emirleri, Bulgar prensi yerine çardan almaya başladılar (Karal, VIII, 1995: 103). Diğer taraftan da Bulgarları hakir görüyor ve her vesile ile de onları tahkir ediyorlardı. İki yıl kadar süren bu yönetim

anlayışı, Bulgarlar arasında bir tepki meydana getirdi. Bu durum, “*Bulgaristan Bulgarlarıdır.*” düşüncesine zemin hazırladı ve Alexander’ın, idari anlayışında bazı değişikliklere gitmesine yol açtı. Bu yüzden Alexander, Bulgar Anayasası’nı yeniden yürürlüğe koydu; Bulgar Millî Meclisi’ni toplantıya çağırdı ve liberallerden bir hükümet kurdu. Bu hükümet, programına Doğu Rumeli ile Bulgaristan’ın birleşmesini de alıyordu (Sancak Gazetesi, 27 Safer 1319: 1; Uzer, 1999)⁴.

Bulgar muhalefetiyle karşılaşan Rus yetkililer, Bulgaristan ile Doğu Rumeli’nin birleşmesi konusundaki tavırlarını değiştirdiler. Geçmişte ölçüyü dış politikadaki ana amaçlardan biri haline getirmişken, şimdi değiştirmeyi düşündükleri bir prensin prestijini ve gücünü artıracak hareketleri engellememeye çalışıyorlardı. Doğu Rumeli’de meselelerde fazla yol alınamamıştı. 1885 Eylülünde Filibe’de bir isyan çıktı. İsyanın liderleri hükümeti ele geçirdi ve Bulgaristan ile birleştiklerini ilan ettiler (Karal, VIII, 1995: 105-106). Bu isyan Prens Aleksander’i zora soktu. Bu birleşme Berlin Antlaşması’nın şartlarına uygun değildi ve büyük devletlerin onayı olmadan gerçekleşmiş sayılmazdı. Prens bu birleşmenin karşısında değildi. Fakat Ruslar, kesinlikle buna karşıydılar (Jelavich, 2009: 400-401).

Bulgaristan prensliğinin kurulmasından sonra Ruslar, önce Doğu Rumeli’yi sonra da Bulgaristan’ı boşaltmışlardı. Fakat stratejik öneme sahip görev yerlerinin birçoğuna kendi adamlarını yerleştirdiler (BOA, Y.A.HUS., 58/190, 12/B /1303). Bu durum, Bulgaristan’ın idaresinin Prens Alexander açısından kolay olmayacağını açıkça gösteriyordu. Üstelik sürekli ülkenin içişlerine müdahale etmeleri yüzünden Ruslara karşı şikâyetlerin önü alınamıyordu. Bu yüzden Prens Alexander, başlangıçta Bulgarlar arasında kurtarıcı olarak görülen ancak sonradan halkın tepkisini almaya başlayan Ruslara hadlerini bildirmek için fırsat kolluyordu. Nitekim anayasanın tadilatıyla ilgili Bulgar Millî Meclisi’nde yapılacak görüşmeler, Alexander’a bu fırsatı verdi (Eyüzbâde, 1326: 139).

Bulgar anayasasının tadilatıyla ilgili görüşmelerinin sürdüğü dönemde General Kaolbars’ı Harbiye Nazırı ve General Soboleff’i de Dâhiliye Nazırı sıfatıyla Sobranya’ya gönderen Rus çarı ile Bulgar prensi arasındaki anlaşmazlık daha da belirginleşmiştir (BOA, Y.PRK.TKM., 23/6, 19/B/1300). Londra Sefiri Rüstem Paşa’nın ifadesinden Doğu Rumeli’yi Bulgaristan’a katarak bir Bulgar krallığı ihdas edilmeye çalışıldığı, Alexander’ın da kral sıfatıyla bu krallığın başına geçme arzusunda olduğu anlaşılmaktadır. Üstelik İngilizler, Bulgar prensini bu konuda teşvik etmişlerdir (BOA, Y.EE., 45/51, 12/B/1304). Bu durumu fırsat gören Prens Alexander Rus çarının gönderdiği nazırları, görevlerine son vererek Bulgaristan’dan kovmuştur. Bu durum, Bulgar siyasal hayatına bir canlılık kazandırmıştır. Böylece Prens Aleksander Bulgar Milli Meclisi üzerinde gücünü büyük oranda tesis etmiş oldu (BOA, A.İMKT.MHM., 22/492, 12/M/1304; Eyüzbâde, 1326: 140).

⁴ Rumeli’de Selanik, Manastır, Kosova ve İşkodra vilayetleri önemli stratejik noktalar. Bu vilayetler, bir taraftan Bulgar, Sırp, Nemçe ve Karadağ ile sınırları olup diğer taraftan da Akdeniz’e açılmak için bir koridor vaziyeti görmektedir. Bu yüzden bu stratejik bölgeye hâkim olmak önemlidir. Bunun için de en çok çabayı Bulgarlar göstermişlerdir.

Kurumsallaşma Sürecinde Bulgar Millî Meclisi (1879-1885)

SONUÇ

1878 Berlin Antlaşması ile kurulan Bulgaristan Prenslığı'ne Doğu Rumeli Vilayeti'nin katılmasına kadar olan dönem (1877-1885) Osmanlı Devleti'nin parçalanması sürecinde çok önemlidir. Bu dönem Bulgarlar açısından bağımsızlık, Müslümanlar açısından ise katliam, göç ve gözyaşını ifade eder. Bulgarların bağımsızlığına giden yol, Rus destekli zulüm ve katliamlarla Rumeli'deki bir kısım Müslüman ahalinin, asırlarca yaşadıkları yerleri terk etmelerine sebep olmuştur.

Batılı devletlerin -özellikle Rusların- bağımsızlık sürecinde Bulgarlara büyük katkısı olmuştur. Ancak bu katkı, çoğu zaman Bulgar prensliğinin içişlerine müdahale boyutuna ulaşmıştır. Bu yüzden Bulgar halkının zaman zaman ülkelerinde Batılı devletlerin müdahalesine karşı seslerini yükselterek muhalefet ettikleri görülür. Bu muhalefet, Bulgar açısından hem olumlu hem de olumsuz sonuç ortaya çıkarmıştır. Muhalefetin halk üzerindeki yarattığı etki sayesinde Bulgar millî bilincinin oluşması olumlu bir sonuçtur. Olumsuz sonuç olarak da sık sık hükümetin düşürülmesiyle oluşan genel istikrarsızlık örnek verilebilir.

Rusların o dönemde izlediği genel devlet politikasını günümüzde aynı şekilde devam ettirdiğini görmekteyiz. Bugün sürdürülen politikanın geçmiştekenden farkı aktörlükteki ve coğrafyadaki farklılıklarla mahdut kalmasıdır. Zira devlet politikası gereği Rusların, sınırdaş oldukları devletler üzerinde etki alanı oluşturmak üzere çok gayret sarf ettikleri ortadadır.

Millî bilinç istikrarlı bir politika ile kombine edildiğinde devletin varlığı ve devamlılığı konularında tartışmaya açık bir kapı kalmayacağı, Bulgarların siyasi ve sosyal dönüşümlerinde açıkça kendini göstermektedir. Zamanla milli kimlik kazandırılan Bulgar meclisinin demokratik kurumsallaşması, özerklikten bağımsızlığa giden süreçte Bulgar tarihi açısından çok önemlidir. Bu süreç, demokratik yollarla sağlanan millî kurumsallaşmanın önemini açıkça ortaya koymuştur. Zira Bulgaristan'ın muhtariyetten bağımsızlığa ulaşmaları Balkanlardaki diğer toplulukları da cesaretlendirerek onları harekete geçirmiştir.

Kaynakça

A. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Vesikaları

A.}MKT.MHM	Y.PRK.BŞK
DH.MKT	Y.PRK.HR
İ.MTZ. (04)	Y.PRK.MK
MF.MKT	Y.PRK.MYD
Y.A.HUS	Y.PRK.TKM.
Y.EE	

B. Gazeteler

“Yeni Makedonya Meselesi ve Tebligat-ı Resmîye”, *Sancak Gazetesi*, Sayı: 51, 27 Safer 1319.

“Rumeli Hakkında Bir Fikir”, *Sancak Gazetesi*, Sayı: 69, 2 Muharrem 1325.

“Rumeli’de Hükümet-i Osmaniye”, *Sancak Gazetesi*, Sayı: 49, 27 Muharrem 1319.

“Rumeli’nin Ahvâli: Selanik’ten Mektup”, *Sancak Gazetesi*, Sayı: 61, 2 Şaban 1319.

“Selanik’de Bulgarların Muhâkemesi”, *Sancak Gazetesi*, Sayı: 48, 12 Muharrem 1319.

“Sofya’dan Mektup”, *Sancak Gazetesi*, Sayı: 52, 14 Rebiyü’l-evvel 1319.

C. Kitap ve Makaleler

Armaoğlu, F. (1997). *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Aydın, M. (2013). “Diplomasi Oyununda Aktörler ve Figüranlar: Berlin Kongresi’nde Büyük Devletler ve Bulgaristan”, *Türk Tarihinde Balkanlar*, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Balkan Araştırmaları ve Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, II, 771-812.

Aydın, M. (1992). *Şarki Rumeli Vilâyeti*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları,

Cevdet Paşa. (1991). *Tezâkir*, II, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Emecen, F. (1999). “Osmanlı Siyasi Tarihi”, *Osmanlı Devleti Tarihi*. İstanbul: Feza Gazetecilik A.Ş.

Ercan, Y. (1989). *Osmanlı İmparatorluğu’nda Bulgarlar ve Voynuklar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Ercoskun, T. (2008). 20. Yüzyılın Başlarında Sancak Gazetesi’nde Rumeli, *Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları*, Samsun: Samsun Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Derneği Kültür Yayınları, I, 9-18.

Ergenç, L. (1989). *Bulgar Yayınlarında Türkler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Eyüzbâde N. (1326). *Bulgar Tarihi*. Trabzon: Sirasi Matbaası.

Hüseyin Raci Efendi. (1990). *Zağra Müftüsünün Hatıraları*. İstanbul: Timaş Yayınları.

İlter, E. (1995). *Türkiye’de Sosyalist Ermeniler ve Silahlanma Faaliyetleri (1890-1923)*. İstanbul: Turan Yayıncılık.

Jelavich, B. (2009). *Balkan Tarihi: 18. ve 19. Yüzyıllar*, I, İstanbul: Küre Yayınları.

Lelavich, C. (1958). *Tsarist Russia and Balkan Nationalism: Russian Influence in the Internal Affairs of Bulgaria and Serbia (1879-1886)*, Berkeley: University of California Press.

Karal, E. Z. (1995). *Osmanlı Tarihi (I. Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri 1876-1907)*. C. 8. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Mzali, M. S. ve Pignon, J. (1997), *Tunuslu Hayreddin Paşa’nın Hatıraları*. İstanbul: Nehir Yayınları.

Kurumsallaşma Sürecinde Bulgar Millî Meclisi (1879-1885)

Özcan, T. (2007), II. Abdülhamid Döneminde Orta ve Doğu Karadeniz’de Meydana Gelen Ermeni Olayları. İstanbul: Akis Yayınları.

Şentürk, H. (1992). *Osmanlı Devleti’nde Bulgar Meselesi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Şimşir, B. N. (1968). *Rumeli’den Türk Göçleri*, I, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Türkgeldi, A. F. (1987). *Mesâil-i Mühimme-i Siyasiye*, II, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Uzer, T. (1999). *Makedonya Eşkıyalık Tarihi ve Son Osmanlı Yönetimi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Üçarol, R. (2000). *Siyasi Tarih (1789-1999)*. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Yetişgin, M. (2009). “The Ottoman Way of Governing Multi-ethnics and Multi-religions Communities”, *Osmanlı Tarihi Araştırmaları ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, Ankara: Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırmaları ve Uygulama Merkezi Yayınları, (21), 135-167

Yetişgin, M. (2013). “On Dokuzuncu Asrın Son Çeyreğinde Rusların Balkan Politikası”, *Türk Tarihinde Balkanlar*, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Balkan Araştırmaları ve Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, II, (745-770).